

**SOSYAL BİLİMLER ALANINDA
ARAŞTIRMA MAKALELERİ- 3**

Kitap Adı : Sosyal Bilimler Alanında Araştırma Makaleleri - 3
İmtiyaz Sahibi : Gece Kitaplığı
Genel Yayın Yönetmeni : Doç. Dr. Atilla ATİK
Kapak&İç Tasarım : Didem Semra KORKUT
Sosyal Medya : Arzu ÇUHACIOĞLU
Yayına Hazırlama : Gece Akademi Dizgi Birimi
Yayıncı Sertifika No : 15476
Matbaa Sertifika No : 34559
ISBN : 978-625-7958-14-1

Editör

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ELAGÖZ

Dr. Öğr. Üyesi Göktürk ERDOĞAN

Dr. Aslı GEZEN

Dr. Abdullah YILMAZ

The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission. Gece Akademi is a subsidiary of Gece Kitaplığı.

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz. Gece Akademi, Gece Kitaplığı'nın yan kuruluşudur.

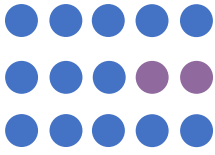
Birinci Basım/First Edition ©Haziran 2019/Ankara/TURKEY ©**copyright**

Gece Publishing
ABD Adres/ USA Address: 387 Park Avenue South, 5th Floor, New York, 10016, USA
Telefon/Phone: +1 347 355 10 70

Gece Akademi
Türkiye Adres/Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak
Ümit Apt. No: 22/A Çankaya / Ankara / TR
Telefon/Phone: +90 312 384 80 40 - +90 555 888 24 26

web: www.gecekitapligi.com —
e-mail: geceakademi@gmail.com

SOSYAL BİLİMLER ALANINDA ARAŞTIRMA MAKALELERİ- 3

İÇİNDEKİLER

TÜRK- SOVYET İLİŞKİLERİ (1923 – 1939).....	9
Nurhan AYDIN, Ferhat ACAR.....	9
SOSYAL BİLİMLERDEKİ SOSYAL TAKLİT TEORİLERİNE KURAMSAL BİR BAKIŞ.....	39
Nuriye ÇELİK.....	39
HADİSLERİ BAĞLAMINDAN KOPARMADAN SUNMANIN ÖNEMİ VE DAVET DİLİNE ETKİSİ.....	112
Nurullah AGİTOĞLU.....	112
Tarihsel Perspektiften Girişimcilik Olgusu ve Türkiye.....	138
Oğuzhan AYTAR.....	138
XIX. YÜZYILIN ORTALARINDA KARS SANCAĞINDA ASKERİ İDARE.....	158
Oktay KIZILKAYA.....	158
FARKLI GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÇIKIŞ YAPAN ZİYARETÇİ SAYISININ TAHMİNİ.....	179
Orhan ECEMİŞ.....	179
TEKEL İŞÇİLERİNİN 4C EYLEMLERİNİN İLETİŞİMSSEL BOYUTU: EYLEMLERİN BASINDAKİ YANSIMALARI ÜZERİNE BAZI GAZETELERİN HABER ve KÖŞE YAZILARININ İÇERİK ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	206
Ömer Faruk ÖZGÜR.....	206
ULUSLARARASI HİSSE SENEDİ PİYASALARINDA RİSK-GETİRİ İLİŞKİSİ.....	245
Önder BÜBERKÖKÜ.....	245
TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA IRAK'TA TÜRKMEN VARLIĞI.....	271
Özlem YILDIRIM KIRIŞ.....	271
NEOKLASİK BÜYÜME TEORİLERİNDE SAĞLIĞIN ROLÜ: TEORİK BİR BAKIŞ.....	297
Pelin GENÇOĞLU, Hayriye ATİK.....	297
TEMPOROMANDİBULAR OSTEOARTRİT: OLBA (ROMA DÖNEMİ) ÖRNEĞİ.....	317
Pınar GÖZLÜK KIRMIZIOĞLU, Okşan BAŞOĞLU.....	317

PSİKOLOJİK SÖZLEŞME İHLALİNİN VERİLEN TEPKİLERE ETKİSİNDE GÜÇ MESAFESİ VE PROSEDÜREL ADALETİN DÜZENLEYİCİLİK ROLÜ	336
Ali ACARAY, Saadet Ela PELENK	336
DİYARBAKIR İLİNİN CUMHURİYET DÖNEMİ NÜFUS GELİŞİMİ VE NÜFUSUN SOSYO EKONOMİK NİTELİKLERİ	372
Salih BİRİNCİ, Hasine ÖZMEN	372
KATILIMCI STRATEJİK YÖNETİM VE BEYLİKDÜZÜ ÖRNEĞİ	395
Selçuk ALTUN, Naime İBİŞ	395
GÜMRÜK BİRLİĞİNİN GÜNCELLENMESİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN TARIM ÜRÜNLERİ İHRACAT POTANSİYELİ	415
Selma AYTÜRE	415
HASTANELERDE STRES FAKTÖRLERİ VE STRES YÖNETİMİ	452
Süreyya YILMAZ, Semih MANAV	452
EKONOMİK PERSPEKTİFTEN SANAT PİYASASININ ÖZELLİKLERİ	474
Şansel ÖZPINAR, Ömer ÖZPINAR	474
Türkiye’de Reel Kesimin Finansallaşma Sürecindeki Konumu	494
Şenol KANDEMİR, Canol KANDEMİR	494
Bir Eğitim Modeli Olarak Sinemanın Değerler Eğitimi Açısından Toplumsal Rolü	514
Talha TURHAN, Mustafa ŞEKER	514
Riske Maruz Değer Yöntemleri: Varyans-Kovaryans Ve Tarihi Simülasyon Yöntemleriyle Örnek Bir Uygulama	533
Umut Tolga GÜMÜŞ, Ahmet CAN	533
KAMU ÖZEL ORTAKLIKLARI ve DIŞ BORÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1986-2017).....	550
Ünal KÜÇÜK, Ahmet KÖSTEKÇİ	550
Sivil Toplum Kuruluşlarının Hesap verebilirlikleri: Genel Tartışmalar ve Lisansüstü Tezler Üzerinden Bir Analiz.....	566
Volkan GÖÇÖĞLU	566

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE HIRİSTİYAN OLANLAR.....	
.....	589
Y. Sinan ZAVALSIZ	589
YENİ MEDYA KRALLIĞINDA MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİ..	637
Yarkın ÇELİK	637
EDREMİT KÖRFEZİ: İNSAN VE MEKÂN.....	662
Yasin KOÇ_ Abdullah SOYKAN.....	662
TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ FAALİYETLERİNİN ÜZEYİR AVUNDUK'UN GENEL KURUL KONUŞMALARI DOĞRULTUSUNDA ANALİZİ (1950-1955 DÖNEMİ)	678
.....	678
Yusuf YILDIRIM.....	678
Ergenlerde İnternet Kullanımı ve Ruh Sağlığına Etkileri.....	691
Zeynep SET.....	691
TÜRK MODERNLEŞMESİNDE AİDİYET SORUNU ÜZERİNE BİR ÖRNEK OLAY	709
SİNAN YAZICI	709
ÇEVRESEL GÜVENLİK BAĞLAMINDA GÖÇ OLGUSU.....	733
İbrahim YILDIZ.....	733

**SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ HESAP
VEREBİLİRLİKLERİ: GENEL
TARTIŞMALAR VE LİSANSÜSTÜ
TEZLER ÜZERİNDEN BİR
ANALİZ**

**BÖLÜM
22**

Volkan GÖÇOĞLU¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Dinar Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu,
volkangocoglu@gmail.com

GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), devletin ortaya koyduğu karar ve eylemlerinin sivil olarak denetlenmesinde ve sivil vatandaşların da sorumluluk ve katılımçılık bilincinin artmasında (Babaoğlu, 2013) önemli görevler üstlenmektedirler. Hem ekonomik hem de siyasal liberalizmin şekillendirdiği modern devlet ile birlikte kamu yönetimi gündeminde daha önemli hale gelen STK'ların, özellikle batı devletlerindeki gelişme motivasyonunun ardında ulus devlet yapıları ile sosyal devlet anlayışı görülmektedir (Demiral, 2007). Söz konusu STK'lar genel olarak kendi üyelerine belirli bir amaç doğrultusunda hizmet sağlayan STK'lar olarak ortaya çıkabileceği gibi, diğer yandan gönüllü olarak tüm kamuya açık ve kamunun hizmetine adanmış STK'lar olarak ortaya çıkabileceklerdir (Gunn, 2004: 3). STK'ların günümüz koşullarında öne çıkan üç temel özelliğinden söz etmek mümkün olacaktır. İlk olarak STK'lar, belirli müşterek çıkarlar etrafında ve sivil toplum tarafından oluşturulurlar. İkinci olarak ise STK'lar sivil toplum birlikteliğinin bir yansıması olarak, küreselleşme kavramı ve süreci ile de yakından ilgilidir. Son olarak, bu yapılar henüz halk nezdinde tam belirli ve açık kavramsal niteliğe sahip olmadığından, adeta kamu idarelerinin birer alternatifi olarak görülmekte ve bu nedenle karşı tepki almaktadırlar. Dolayısıyla genel olarak halkın algısındaki imajları kötüdür.

Dünya Bankası'nın tanımına göre STK'lar, sosyal refah ve barışı sağlamak için aktivitelerde bulunan, yoksulların ortak çıkarlarını koruyan, çevreyi koruyan, sosyal hizmetlerin en temel olanlarını halka sağlamaya çalışan ve toplumsal gelişmeye katkıda bulunan yapılardır. Daha geniş kapsamdaki tanımıyla, STK'lar bir ülkede devlet ve kamu kurumlarının dışındaki kar amacı gütmeyen tüm örgütler olarak nitelendirilebileceklerdir. STK'ların temel özellikleri toplum için çalışmaları, gönüllülük esasına dayanmaları ve en önemlisi ise kâr amacı gütmemeleridir. Onun için birçok defa hükümet dışı kurumlar (Non-governmental Organization – NGO) ve kâr amacı gütmeyen kurumlar (Non-profit Organization – NPO) olarak iki benzer anlamı ifade edecek şekilde kullanılmaktadır (Malena, 1995: 13). Her ne kadar kar amacı gütmüyor olsalar da özellikle günümüzde STK'lar hem yapısal hem de maddi olarak çok büyük yapılar haline gelmişlerdir. STK'ların bu gelişimi, onların üzerinde olan dikkatleri daha da artırmış ve onları birer akademik inceleme konusu haline getirmiştir.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar), günümüze kadar olan süreç içinde değişen rollerinden önce, daha çok sosyal yardım konusunu kendilerine görev edinmişlerdir. Ortaya çıktıkları dönemlerde, ihtiyaç sahibi ülkelere gıda temini konusunda, sosyal sorumluluk projelerini üstlenen kuruluşlar olarak faaliyette bulunuyorlardı. Bunu elden yardım toplayarak, ihtiyaç sahibi ülke ve bölgelere ulaştırarak gerçekleştiriyorlardı. Günümüzde de bu faaliyeti sürdüren STK'lar bulunmaktadır. Ancak bu kuruluşlar son dönemlerde, yardımları nakit olarak toplamakta ve ihtiyaç sahibi yerlerde, yerinden temin yaparak sağlamaktadırlar.

Büyüyen mali kaynakları ve örgütsel üye sayılarıyla STK'lar, günümüzde önemli, bir o kadar da muallak bir işlev alanına ulaşmışlardır. Son yıllarda dünya ekonomik hacminde 10 milyar doların üzerinde paya ulaşan STK'lar ekonomik bir aktör olarak ta önem kazanmışlardır. Gelirlerini ise üyelerden ve piyasalarda yer alan çeşitli işletmelerinden sağlayarak, gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilmesinde yardımcı görev üstlenmişlerdir. STK'ların amaç olarak insancıl bir çerçevede mi yoksa büyüme eğilimli ve insanı araç olarak gören bir çizgide mi oldukları tartışmaya açık bir konudur. Ancak günümüzde genel kanı, STK'ların kalkınmada ve demokratikleşme de, devlete yardımcı bir aktör olarak var olduklarıdır.

STK'ların toplum içindeki işlevlerini anlamak da, onların hesap verebilirliklerinin hangi alanlarda ve hangi yönlerden sorgulanması gerektiğine ışık tutacaktır. Bu bağlamda STK'ların görevlerine değinecek olursak; ilk olarak yerel STK'lar buldukları bölgenin yerel dinamikleri ve potansiyellerine hakim olurlar. Kendi örgüt faaliyet alanlarında, kendi yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmalarında bulunurlar. Bu özelliğiyle STK'lar dolaylı olarak bir danışmanlık görevi yapmaktadır. STK'ların önemli işlevlerinden biri de, doğal kaynaklara, tarihi ve kültürel miraslara karşı duyarlı bir şekilde bir takım protesto ve bilgilendirmede bulunup, toplumda ilgi uyandırmalarıdır. Bu anlamda kurulan birçok Ulusal (Tema vb.) ve Ulusüstü (Greenpeace vb.) STK bulunmaktadır. Bunların dışında STK'lar ilk çıkış noktaları olan “Yoksullukla Mücadele” kapsamında da birçok işleve sahiptir. Eğitim, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma alanında da çok sayıda STK topluma karşı hizmet yürütmektedir.

Ayrıca ekonomi ve devlet için sürdürülebilir kalkınmada da STK'ların büyük rolü vardır. Sürdürülebilir kalkınmanın temel sorunlarının başında,

bölgesel gelişmişlik farkları ve gelirdeki dağılım adaletsizliği konuları gelmektedir. Devlet dışında, bir kontrol ve sorgulama odağı olarak STK'lar bu anlamda teşvik edici, zorlayıcı ve denetleyici bir rol üstlenmektedirlerdir.

Günümüzde artık olmayan bir kurum olan Devlet Planlama Teşkilatının raporlarına göre, ülkenin bölgesel olarak gelişmesinde rol oynayan faktörlerin henüz yeni olması, buna artı olarak kurumların koordinasyonu konusunda mevzuatın yeterince detaylı hale gelmemesinden kaynaklanan kurumlar arası iletişim sınırlılığının varlığı, gelecek odaklı stratejilerin belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Diğer yandan, bölgesel gelişme ve kalkınmada rol alan kamu ve özel sektör aktörlerinin dışında STK'ların ve ilgili yerel aktörlerin bölgesel gelişim ve kalkınma sorunlarına çözüm aramaya, politika üretmeye ve diğer aktörlerle işbirliğine istekli olmaları, STK'lar açısından olumlu konular olarak ele alınabilecektir (DPT, 2006). Bu bağlamda, STK'ların devlet otoritesinden ayrı bir konumda, halkın bakış açısından, yerel yönetim ve kalkınma politikalarına etkileri, devlet tarafından da olumlu görülmektedir. Halka ulaşmada ve dolayısıyla demokratik bir toplum sürecinde STK'ların olumlu bir rol oynadığı görülmektedir.

Bu çalışma, hesap verebilirlik kavramına sivil toplum kuruluşları üzerinden bir yaklaşım gerçekleştirmektedir. Bir yönüyle STK'ların hesap verebilirliklerinin sorgulanması konusuna değinirken, bir yönüyle de Türkiye'de lisansüstü eğitiminin birer ürünü olarak ortaya çıkan tezlerde, konuya ilişkin izler aramaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde STK'lar ve hesap verebilirlik kavramı üzerine, ilgili literatür temelinde yorumsamacı açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmanın diğer kısmında ise nitel bir araştırmaya yer verilmiştir. Söz konusu araştırmada Türkiye'de hesap verebilirlik konusunda yazılan lisansüstü tezler yazıldıkları alanlar bazında taranmıştır. STK'ların hesap verebilirliği konusu özellikle Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında yazılan tezlerde aranmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise STK'ların hesap verebilirliği konusu üzerine genel ve yapılan araştırma özelinde ortaya çıkan sonuçlara yer verilmiştir.

Hesap verebilirlik Kavramı

Post-modern yönetim anlayışlarının bir uzantısı olarak ortaya çıkan hesap verebilirlik, demokratik yönetim sistemlerinin odağında yer alan bir kavram olarak kamusal güç ve yetkiler ile bunları kullanan kişilerin

bu kullanımda halka karşı sorumlu olmalarını nitelemektedir. Kavramın net tanımının, tanımının sınırlarının ve içeriğinin belirli olmamasının yanında bu kavramın içerdiği bir takım ilkelerden söz edilebilecektir. Bu ilkeler, demokratik yönetim, dürüstlük, eşitlik, etkinlik ve saydamlıktır (Bovens, 2007: 449). “Başka bir açıdan hesap verebilirlik kavramına bakacak olursak; kendilerine kaynak, yetki ve güç verilenlerin, bunları ne zaman, nerede, neden ve nasıl kullandıklarına ve bu kullanım sayesinde ne tür sonuçların elde edildiğine, hangi etkilerin yaratıldığına, temel hedeflere ne derecede ulaşılabilmesine dair bilgi verme ve açıklama yapma görev ve sürecidir” (Acar, 2009).

Bu ve diğer genel tanımlara baktığımızda, hesap verebilirliği daha iyi anlayabilmek için hesap verebilirlik ilişkisinde üç soruyu sorgulamamız gerekir; kime, neden ve nasıl bir hesap verebilirlik? Birinci soru, hesap verebilirliğin yöneylem olarak hangi otoriteye karşı olacağını sorgulamaktadır. İkinci soru ise standartlarla ilgilidir. Belirlenen bir performans standardını baz alarak yapılacak bir hesap verebilirlikte, bu standartların ne olacağını sorgulamaktadır. Üçüncü soru ise; sunulacak raporlamanın şeklinin ve sunma usulünün nasıl olacağını sorgulamaktadır.

Hesap verebilirlik kavramı, demokrasi anlayışının temellerini oluşturan kavramlardan biridir. Demokratik toplum düzeni ve çağdaş yönetim anlayışlarının gerekliliği olan şeffaflık, sorumluluk kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Demokratik toplumlarda, halk yönetimde katılımcı bir durumdadır. Yönetimin politikaları ve performanslarıyla ilgilidir. Yönetim de, halk ve diğer aktörleri yönetime katarak, kendi sorumluluğunu onlara da paylaştırmaktadır. Bu ortamda, yönetim kademelerinde sorumluluk anlayışı varken, halkta da sorgulayıcı bir tutum vardır. Geleneksel yönetimde, hesap verebilirlik kurum içi hiyerarşide ve dikey bir şekilde seyrederken, demokratik toplum düzeninde yatay bir şekil almaya başlamıştır. Bunun nedeni, halkın politika uygulama süreçlerindeki denetimden çok çıktı ve sonuçlarla ilgilenmesi ve bu yönde bir hesap verebilirlik anlayışına daha çok önem vermesidir.

Hesap verebilirlik yalnızca özel sektör ve sivil toplum kuruluşları değil, aynı zamanda kamu kurumlarını da içine alan bir kavramdır. Aynı zamanda kontrol kavramıyla da yakından ilişkili bir kavramdır. Kontrol, genel olarak faaliyetlerin öncesinde ve/veya sonrasında yapılan

incelemeyi ifade eden bir kavramdır ve kavramın kamu örgütlerinde daha sık kullanıldığı düşünülmektedir (Taner, 2012: 32). Burada sözü geçen kontrol kavramı, faaliyetlerin öncesi ya da sonrasında devreye girebildiği gibi, faaliyet sürecindeki aşamalarda da görülebilmektedir. Ancak bahsedildiği üzere, dışarıdan gelen bir etkileşimden çok, kurum içi işleyişlerde, iç dinamikler ve aktörler ile kendini göstermektedir. Kamuda değişen yönetim anlayışı ve neticesinde ortaya çıkan Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı ile birlikte klasik anlayışta kabul gören sınırlı hesap verebilirlik fonksiyonu da rafa kalkmaya başlamıştır. Zira klasik anlayışta bürokratlara, halka karşı hesap verebilirlik yönünden çok sorumluluk yüklenmemektedir. Başat sorumlular Bakanlar ve Başbakanı (şimdi Cumhurbaşkanı). Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışında ise alt, orta ve üst düzey bürokratların dahi çeşitli mekanizmalar ile hesap verebilirliği söz konusu olabilmektedir. Buna bağlı olarak, yeni yöneticilik anlayışında kamudaki yöneticiler ya da bürokratlar artık karar alma sürecini yalnızca politikacı ile paylaşan kişiler değildir. Bunlar aynı zamanda herhangi bir hizmet programının teknik yöneticileri sayılmaktadır.

Hesap verebilirlik kavramı farklı boyutlarıyla, daha geniş alanlarda ihtiyaç duyulan bir kontrol mekanizması haline gelmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde değinilen, gelişen sivil toplum anlayışı ve onun sonucu olarak ortaya çıkan STK'ların yönetim alanındaki yerlerinin ve nüfuzlarının artmasıyla birlikte, bu kuruluşların hesap verebilirliği de sorgulanmaya başlamıştır. Ayrıca STK'ların hesap verebilirliği konusu temelde, bu kuruluşların meşruiyeti üzerine düşünmeyi de içinde barındırmaktadır. Bu noktada, STK'lar ve bu kuruluşlarının meşruiyetine ilişkin genel bir algı yakalamak üzere onlara sorgulayıcı bir bakış açısından bakmak yararlı olacaktır.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Hesap verebilirliği

Dünya'da ve Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK'lar) dair yürütülen akademik çalışmalar ve politik tartışmalar sayısı, çeşitlilik ve karmaşıklık bakımından giderek yükselen bir seyir izlemektedir. Bu bağlamda öne çıkan konulardan birisi, sivil toplumun ve sivil toplum örgütlerinin devletin ve toplumun demokratikleşmesi yönündeki mevcut, olası rol ve işlevlerinin sorgulanmasıdır. Ancak yakın zamanlara kadar sivil toplum-demokrasi ilişkisinin farklı boyutlarını teorik ve pratik açılardan ele alan incelemelerin genellikle ihmal ettiği hususlar arasında STK'ların meşruiyetleri ve hesap verebilirlikleri de bulunmaktadır. Başka

bir deyişle, devleti oluşturan kişi, küme ve kurumların siyasi ve idari alanlardaki güç, kaynak ve yetki kullanımının meşru çerçevede sınırlandırılması, saydamlığının sağlanması ve hesabının sorulması yönünden kendilerine önemli bir görev atfedilen STK'ların, benzer bir sorgulama sürecine bizzat davet edilmeleri/tabii kılınmaları sürpriz bir durum olarak algılanmamalıdır (Acar, 2017).

STK'ların hesap verebilirlik boyutlarını farklı şekillerde düşünebiliriz. İlk bakışta öncelikli hesap verebilirlik beklentisinin STK'ların finansman kaynakları ve giderlerinin üzerinde olacağı düşünülebilir. Bu boyuttan bakıldığında, kuruluşların gelir kaynağının üyelerden, gönüllülerden, bir takım dış kaynaklardan ya da ulusal - uluslararası düzlemde yapılan çeşitli etkinliklerden sağlandığı söylenebilir. Bu bağlamda gelirlerin, ilgili kuruluşun amaçları doğrultusunda mı yoksa farklı yönler de mi kullandığı sorgulanabilir.

Diğer bir bakış açısında ise, bu kuruluşların kendi taahhüt ettikleri görev ve sorumlulukları ne ölçüde gerçekleştiği sorgulanmalıdır. Bu konuda hesap verebilirlik açısından, STK'ların düzenledikleri dönemsel "Faaliyet Raporları" belirleyici ve yerine göre aklayıcı nitelik taşıyabilir. Bu faaliyet raporlarının, devlete karşı sorumluluğuna STK olarak dernekler örneğiyle göz atacak olursak, 5253 numaralı Dernekler Kanunu'nun 19. Maddesi şu şekildedir:

"Madde 19- Dernekler, yılsonu itibarıyla faaliyetlerini, gelir ve gider işlemlerinin sonuçlarını düzenleyecekleri beyanname ile her yıl Nisan ayı sonuna kadar mülkî idare amirliğine vermekle yükümlüdürler. Beyannamenin düzenlenmesine ilişkin esas ve usuller yönetmelikte düzenlenir.

Gerekli görülen hallerde, derneklerin tüzüklerinde gösterilen amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterip göstermedikleri, defterlerini ve kayıtlarını mevzuata uygun olarak tutup tutmadıkları İçişleri Bakanı veya mülkî idare amiri tarafından denetletilebilir. Bu denetimlerde kolluk kuvveti mensupları görevlendirilemez. İçişleri Bakanlığı ve mülkî idare amirlerinin yapacağı denetimler mesai saatleri içerisinde yapılır. Bu denetimler en az yirmidört saat önce derneklere bildirilir.

Denetim sırasında görevli memurlar tarafından istenecek her türlü bilgi, belge ve kayıtların, dernek yetkilileri tarafından gösterilmesi veya verilmesi, yönetim yerleri, müesseseler ve eklentilerine girme isteğinin yerine getirilmesi zorunludur.

Denetim sırasında, suç teşkil eden fiillerin tespit edilmesi hâlinde, mülkî idare amiri durumu derhal Cumhuriyet Savcılığına ve derneğe bildirir.”

Bu raporlar aynı zamanda, kuruluşun denetim organı tarafından bir yılı aşmamak üzere belirli dönemlerde denetlenerek, yönetim kuruluna sunulmaktadır. Bu uygulama bir nevi iç denetimdir sayılabilecektir. İç İşleri Bakanlığı, bu bağlamda STK'lar (dernekler) için bir Faaliyet Raporu Taslağı hazırlayarak yardımda bulunmuştur. Aksi bir durum olarak, bu raporların devlet organları tarafında denetlenmesi de STK'ların “sivil olma” durumuna zarar vereceği için, burada bir çıkmaz göze çarpmaktadır.

Genel olarak düşünüldüğünde, STK'larda gönüllü olarak çalışanların, geçim sıkıntısı olmayan orta ve üst gelir sahibi insanlar olduğu kanısına varılabilir. STK'larda bulunan üye profilini kesin bir araştırma olmadan genellemek doğru olmasa da, halk algısının bu şekilde olduğunu söyleyebiliriz. Üyelerinin sosyo-ekonomik durumlarının haricinde, belli bir ideolojinin hizmetine çalıştığı, ya da misyoner faaliyetler yürüttüğü şüphesi duyulan STK'lar da, benzer kuruluşların sayısının ve çeşitliliğinin artmasıyla, toplum bilincinde yer etmektedir. Bu durum bazında hesap verebilirlik kavramı düşünüldüğünde, STK'ların üye profillerinin resmi internet sitelerinde beyan edilmesi gibi bir uygulama da tartışılabilir. Bu uygulamanın zorunu mu yoksa gönüllü mü bir uygulama olacağı da tartışmalı olacaktır. Zira zorunlu tutulduğu ve STK'ların bu bilgileri vermekten kaçınacağı ya da saklayacağı durumlarda, meşruiyetleri zarar görebilecektir. Diğer yandan böyle bir uygulamada, STK'ların üyelerinin motivasyonu da etkilenebilecektir.

STK'ları, Acar'ın (2017) özellikle altını çizdiği, STK'lar ve hesap verebilirlik ekseninde tartışılması gereken bazı soru ve sorunlar çerçevesinden yorumlamak doğru bir bakış açısı olacaktır. Sivil Toplum Kuruluşları, bünyesinde bulundurduğu üyeler, toplum ya da sahip olduğu değerler için bir takım faaliyetler yürütmektedirler. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine kadar, üretme, tasarlama, teklif sunma, karar verme,

detaylandırma ve uygulama gibi süreçler vardır. STK'lar bu eylem ve işlemleriyle ilgili olarak bazı mercilere kendi oldukları kategoriye göre değişir şekilde sorumludurlar. Peki, bu sorumluluğun mükellefi ve temsilcisi kimdir? Bunun icrası kime aittir?

Hukuki açıdan bakıldığında, devlet organları dernek, vakıf ya da diğer sivil toplum örgütlenmelerinin tüzel kişilik temsilcilerini, ilgili kuruluşların yönetim kurulları olarak belirlemiştir. Herhangi mali, maddi ve hukuki husumette, STK temsilcisi olarak bu kurullar temsili olarak sorumludurlar. Yukarıda, Dernekler Kanunu'nun denetim ile ilgili maddesine yer verilmişti. Söz konusu maddede, yıllık faaliyet raporlarının mülki idare amirine tesliminden söz ediliyordu. Bu da, yönetim kurulu tarafından üstlenilen görevler arasında sayılabilecektir.

Dernek içi denetimlerde ise, yönetim kurulu, genel kurul, üyeler ve gönüllüler olmak üzere farklı birimler vardır. Bu bağlam da kimin kime hesap verdiği konusu iki boyuta taşınmaktadır. STK içi işleyiş ve işlemlerde üyeler, genel kurula, genel kurul yönetim kuruluna, bir sekreter yönetim kurulu başkanına karşı, yaptığı işlemlerden sorumludur. Ancak genel hesap verebilirlik sorusunda vurgulanmak istenen nokta, genel olarak STK'ların tüzel bir kişilik olarak yaptıkları işlem ve eylemlerinden kime karşı sorumlu olduğudur.

Hukuki boyutta, STK'ların hesap verme mercii olarak yönetim kurullarının sorumlu olduğunu gördük. Ancak konuya toplumsal çerçeveden bakacak olursak, STK'ların hazırladıkları faaliyet raporları çok samimi gelmemektedir. Bünyesinde bulunan üyeleri temsil eden ve onların çıkarlarını savunan STK'lar (Sendikalar), açısından birincil önem devlete karşı hesap verebilirlik değil, üyelerine yani vatandaşlara karşı hesap verebilirliktir. Ayrıca, toplumun eğitilmiş olmayan kesimleri, faaliyet raporlarını anlamakta güçlük çekecek belki de bunlara hiç ulaşamayacaklardır. Buna bir çözüm olarak, STK'ların da halkla ilişkiler ve yayın organlarının olması ve hatta bunun bir zorunluluk haline getirilmesi en azından halka karşı hesap verebilirliklerini pekiştirecektir.

STK'ların hem meşruiyetlerini pekiştirmeleri hem de hesap verebilirliklerini arttırmaları açısından kendi iç işleyiş ve misyon – vizyon bildirgelerinde her üye ve gönüllüye, bireysel anlamda sorumluluklar yüklenmelidir. Böylece, en üst yönetim kademelerinden en alt gönüllülere kadar herkes vatandaşlara ayrı ayrı kategorilerde ve ölçütlerde sorumlu bir hale gelebilecektir. STK'ların topluma karşı olan

hesap verebilirlik ve meşruiyet artarken, sorumluluk bilincinin artması ile belki de kuruluşlarında konulan hedefleri doğrultusundaki performansları artacaktır.

STK'ların halkın nezdinde olan meşruiyeti, hesap verebilirliklerinden gelir. Toplum nezdinde güçlü bir meşruiyet, kuruluşun daha çok desteklenmesini sağlar. Devlet tarafından da, halkın arkasında olduğu bir STK güçlü ve etkileyici kabul edilir. Böyle bir STK, demokratik katılımı da önemli ve meşru görevler alır ve kuruluşun temsil yeteneği artar. Tüm bunlar için, önerilen bir politika olan STK'ların bünyesindeki her birimin ve bireyin halka karşı hesap verebilirliği önemli kilit noktalarından biridir.

Genel olarak günümüzdeki mevcut duruma bakıldığında, STK'ları temsili olarak üç grupta ele alırsak, yasal çerçevede Vakıflar; Vakıflar Genel Müdürlüğüne (Vakıflar Kanunu Md:3), Dernekler, Merkezlerine ve Mülki İdare Amirliğine (Dernekler Kanunu Md:19) ve Sendikalar, Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na (Sendikalar Kanunu Md:51) karşı bir takım raporlar sunmak zorundadır. Bu STK'lar ayrıca bir konfederasyon ya da uluslararası boyutta bir kuruluşa bağlıysa, kendi tüzüklerinin belirttiği mercilere karşı da sorumludurlar. Bu kuruluşların halka karşı hesap verebilirliğinde ise büyük boşluklar bulunmaktadır. Keza, bu kuruluşlardan temsilcisi olduğu üyelere hizmet verenler de vardır. Dolayısıyla kime hesap vermeleri gerektiğini gruplandırmamız gerektirmektedir. Üyelerinin çıkarını temsil eden STK'lar, işleyiş ve hukuka uygunluk bakımından devlet organlarına, amaçları doğrultusundaki sorumluluklarından dolayı üyelerine hesap verebilir bir durumda olmalıdır. Aynı zamanda, sivil toplum olarak tüm halka karşı da sorumlu oldukları göz ardı edilmeden, demokratik toplumun gereklerine uygun bir durum olarak topluma karşıda hesap verebilir bir durumda olmalıdır.

STK'lar, günümüzde ekonomik faaliyetleri ve ekonomik hacimleri ile de dikkat çekici bir duruma gelmiştir. Somut bir örnek olarak Vakıf Üniversitelerini işleten vakıflar, hesap verebilirlik açısından özellikle üzerinde durulması gereken kuruluşlardır. Vakıf üniversitelerini bir sosyal sorumluluk projesi olarak gören görüşler varken onları ticari anlamda bir rant sistemi olarak görenlerin sayısı da bir hayli fazladır. Bir STK' uzantısı olarak, ilki 1986 yılında kurulan, bugün sayıları 77'ye (güncellendi) ulaşan vakıf üniversiteleri, hesap verebilirlik yönünden

devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumlarıdır (Öztürk, 2008: 68). Bu üniversitelerin kar amacı güdemeyeceği ve devletin gözetim ve denetimine tabi olduğu ise kanunun aynı maddesinde yer alan “Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir” ibaresinden anlaşılabilir. Bilim üreten ve topluma artı değer katan bu kurumların nihai amacı ise sosyal sorumluluk temelinde, ülkeye sosyal fayda sağlamaktır (Öztürk, 2008: 67).

Vakıf üniversitelerinin temel amacı kar elde etmek değildir. Ancak günümüzde, işin bu kısmı kamuoyunda bir hayli şüphe uyandırıcı duruma gelmiştir. Devlet açısından, büyük öğrenci nüfusunun taleplerinin karşılanması açısından yararlı olan bu üniversitelerin, vatandaşlar açısından ne derecede yararlı olduğu kısmı tartışmalıdır. Bazıları daha iyi bir eğitim için bu üniversiteleri seçerken, bazıları aynı (orta ve üst gelirli) sosyo-ekonomik durumdaki öğrenci potansiyeli için seçebilmektedir. Bu statüdeki üniversitelerin bazı programları, düşük puanlarla alım yaptığı için, çocuklarının bir şekilde okumasını isteyen ve ekonomik durumları çok da iyi olmayan ailelerin zorluklar çekerek masraflarını karşıladıkları kuruluşlar haline gelmişlerdir. Bu kuruluşların, anayasal olarak zorunluluğu olan kar amacı taşımama görevini ne derecede gerçekleştirdiklerinin kontrolü ve meşruiyeti için devlet çerçevesinden hesap verebilirliği incelenecek olursa, denetim usulü şu şekildedir (Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği, Md:25):

“Vakıf yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulunun gözetim ve denetimi altındadır. Bu kurumlar her ders yılı sonunda Yükseköğretim Kuruluna yıllık faaliyet raporu sunarlar ve Yükseköğretim Kurulunda bulunan diğer bilgi ve belgeler de göz önüne alınarak Yükseköğretim Kurulu Başkanının onay ve programı çerçevesinde Yükseköğretim Denetleme Kurulu tarafından denetleme ve değerlendirilmeye tabi tutulurlar.

Vakıf yükseköğretim kurumunun mütevelli heyet tarafından onaylanan ayrıntılı bütçesinin bir örneği ile bütçenin uygulanmasına ilişkin esaslar ve harcamaya ilişkin yetkileri gösterir mütevelli heyet kararları Yükseköğretim Kurulu'na gönderilir. Mali yılsonu gerçek harcamalar

yeminli mali müşavirce usulüne uygun olarak incelenip, tasdik edilir ve Yükseköğretim Kurulu'na en geç müteakip yılın Mart ayı sonuna kadar gönderilir.

Vakıf yükseköğretim kurumuna ait taşınmaz mallar yükseköğretim kurumu tüzel kişiliği adına tapuya tescil edilir, her türlü araç, gereç ve demirbaşlar noter tasdikli ayniyat kayıt defterine kaydedilir ve kayıtlar usulüne uygun olarak muhafaza edilir”

Kanunda belirtilen, mali raporlama gerçekleştirilirken, ne derecede şeffaf olduğu ve devletin bunun gerçekliğini ne derecede sorguladığı ayrı bir çalışma konusu olabilir. Devlete karşı hesap verebilirliğin bu şekilde, sağlıklı bir şekilde sağlandığını kabul edildiği takdirde, toplum boyutunda durum ne olacaktır?

STK'ların devlet boyutundaki meşruiyeti ve hesap verebilirliğinin yanında, toplum nezdindeki şeffaflığı, meşruiyeti ve hesap verebilirliğinin de önemli olduğu daha önceden vurgulanmıştı. Öyleyse hesap verebilirliğin çok boyutluluğundan bahsedilebilecektir. Tek boyutta bir hesap verebilirlik yerine, toplumsal, hukuki ve kuruluş içi her birime her kişiye karşı bir hesap verebilirliğin var olmasıdır. Bunun için de STK'ların gayretinden öte, toplumda sadece devlet organlarına karşı değil, STK'lara karşı da bir “sorgulama” (Acar, 2009) algısının ve mekanizmasının oluşturulmasıdır.

Gelişen internet- bilgi teknolojisi, kitle iletişim araçları, STK'lar ve insanlar arasındaki iletişim ve etkileşimi de arttırmıştır. Böyle bir ortam, STK'ların hesap verebilirliğinin önemini de artırmıştır. Çeşitli alanlarda, ortak paydada sivil topluma yararda bulunma amacıyla kurulan bu kuruluşların hesap verebilirlik nesnesinin ne olacağı muallakta kalan konulardan bir diğeridir. Aslında tüm bu soru(n)lar, STK'ların hesap verebilirliği beklentisinin, öncelikle toplum algısında yer edip gelişmesiyle sonuçlarına ulaşacak birer analiz sonucu ve önermedir.

STK'ların hesap verme süreçleri sonucunda neler olduğunu/ olması gerektiğini tartışmak, bu kuruluşların “Hesap Verme” sorumluluğu bilincinin ve toplumda beklentisinin oluşmadığı bir ortamda zor olacaktır. Günümüzde, hesap verebilirliği ihmal eden, meşruiyetini halk gözünde kazanmamış ya da sonradan kaybeden STK'lara halk tarafından uygulanacak en büyük yaptırım, “İlgi göstermemek – prestij kaybı yaşatmak”tır. Böylece kuruluşun hacmi günden güne daralarak, temsil

yeteneğinin kaybolması sonucu işlerliğini yitirebilecektir. Bu varsayım, biraz ütöpik de olsa, bugünkü durumda düşünölebilecek sayılı alternatiflerdendir.

Günümüzde sahip olunan hesap verebilirlik anlayışı ve sınırları içerisinde, bu süreç sonunda kayda değer çıktılar yakalamak mümkün olmamaktadır. STK'ların hukuksal boyutta sahip oldukları sorumlulukların yerine getirilmesine paralel olarak sorunsuz bir şekilde varlıklarına devam edebilmelerinden bahsedilebilir. Bu hukuksal süreç, STK'lar açısından aslında biraz da “kalıbına uydurmak” deyiminin belirttiği şekilde ilerlemektedir. Hesap verebilirlik bilinci, öncelikle devlet ve toplum algısında yer etmelidir. Ancak öyle bir zorlayıcılıkla STK'lar buna teşvik edilebilir. Kanunlar bu yönde daha titiz ve kapsamlı bir şekilde hazırlanabilir. Başka bir deyişle, devleti oluşturan kişi, küme ve kurumların siyasi ve idari alanlardaki güç, kaynak ve yetki kullanımının meşru çerçevede sınırlandırılması, saydamlığının sağlanması ve hesabının sorulması açısından kendilerine önemli bir misyon atfedilen STK'ların, benzer bir sorgulama sürecine bizzat davet edilmeleri/tabii kılınmaları sürpriz addedilmemelidir (Acar, 2008)

Olumlu bir çerçeveden bakacak olursak; halka düzenli, sistematik ve tatmin edici hesap verebilirlik sorumluluğunda bulunan STK'lar ise meşruiyetlerini pekiştirerek, daha geniş kitleleri bünyelerine dahil edebilirler. Yıllık oluşturulan düzenli faaliyet raporları, kuruluş hakkında bilgisi olmayan insanları bilgilendirerek onlarda ilgi uyandırabilir. Kendi üyelerini temsil eden sendika tarzı STK'lar da, düzenli ve sistematik bir hesap verebilirlikle, üyelerden topladıkları aidatların nelere harcandığını göstererek, üyelerde güven ve daha fazla destek arzusu yaratabilir. Toplum değerlerini savunan kuruluşlar da, bu bağlamdaki etkinlik ve faaliyetlilerini, başarılarını paylaşarak daha çok gönüllüye ulaşabilirler.

Buraya kadar hesap verebilirlik gibi derin bir kavramın okları, STK'lar üzerine yöneltilmeye ve okurun aklında hesap verebilirlik ve STK kavramları adeta çarpıştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde bu konunun akademik literatürün yapı taşları sayılabilecek materyallerden olan lisansüstü tezlerde yer alıp almadığı araştırılacaktır. Bu doğrultuda, nitel bir araştırmaya yer verilecektir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, Türkiye’de hesap verebilirlik konusu üzerinde yazılan lisansüstü tezlerden, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında, konu ile ilgili yazılmış tezler örneklem olarak alınmıştır. Öncelikle, bulgular kısmında sunulacak olan Tablo 1 ile birlikte tüm alanlardan konu ile ilgili yazılmış olan lisansüstü tezlerin genel görünümü, tezlerin hangi alanlarda, hangi türlerde (yüksek lisans ya da doktora) ve hangi yıllarda yazıldığı belirtilmek suretiyle özetlenmiştir. Daha sonra, çalışmanın odak konusu olan STK’ların hesap verebilirliği doğrultusunda, hem konunun ağırlıklı çalışma alanı hem de araştırmacının uzmanlık alanı olan Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında yazılmış lisansüstü tezlere odaklanılmıştır. Tezler üzerinde nitel araştırma yönteminin veri toplama tekniklerinden olan içerik analizi tekniği ile analiz yapılmıştır. Analizde, tezlerin başlıkları ve özetleri araştırmacı tarafından okunarak tezlerin hesap verebilirlik konusu bağlamında odak aldığı konular belirlenmiştir. Bu küçük çaplı analizden sonra bu alandaki tezler tez türü, hesap verebilirlik bağlamında odaklandığı konu, yazarları, yılları ve tez numaraları belirtir şekilde tablo haline getirilmiştir. Söz konusu tablo, çalışmanın bulgular kısmında ve Tablo 2 başlığı altında sunulmuştur. Hesap verebilirlik konusunda Türkiye’de yazılmış lisansüstü tezlere ve bu tezlerin içeriklerine Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi resmi internet sitesi üzerinden ulaşılmıştır. Sitenin “Detaylı Arama” kısmında yer alan “Tez Adı” satırına “hesap verebilirlik” ve “hesap verebilir” anahtar kelimeleri yazılarak arama yapılmıştır. Birinci anahtar kelime ile arama sonucunda 39, ikinci anahtar kelime ile arama sonucunda ise 47 teze ulaşılmıştır. Böylece, kapsamı daha geniş tutmak için “hesap verebilir” anahtar kelime ile yapılan arama sonucunda listelenen tezler üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. Söz konusu araştırma 2019 yılı son çeyreğinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırmanın yöntemi kısmında belirtildiği üzere, veriler Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi resmi internet sitesi üzerinden edinilmiştir. Başkanlığa teslim edilen ancak listede henüz yayımlanmamış tezler örneklem içerisinde yer almamaktadır. Bunun dışında Başkanlığın tez merkezi bünyesinde yer bulmayan ve konu ile ilgili olabilecek tezler (yazdıkları kurum itibarı ile bu sitede yer almayan tezler) de örneklemde yer almamaktadır.

Bulgular

Türkiye’de hesap verebilirlik konusu üzerine yazılan lisansüstü tezler genel olarak tarandığında, bu tezlerin toplamda yedi alandan yazılmış olduğu görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 1’de bu alanlar, alanlarda yer alan tezler, tezlerin türleri ve yayımlanma yılları aralığına (alandaki ilk tez ve son tez) ilişkin bulgular ortaya konmuştur.

Tablo 1: Türkiye’de Hesap verebilirlik Üzerine Yazılan Lisansüstü Tezler

Tez Konusu Alanı	Tez Türü/Tez Sayısı		Toplam Sayı	Yayın Aralığı (Tarih)
	Yüksek Lisans	Doktora		
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	5	7	12	2006-2018
Eğitim ve Öğretim	13	10	23	2010-2019
İşletme	4	4	8	2009-2017
Halkla İlişkiler	1	0	1	2019
Maliye	1	0	1	2017
Hukuk	1	0	1	2015
Ekonomi	1	0	1	2009

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de görüldüğü üzere hesap verebilirlik konusunda en çok lisansüstü tez yazılan alan 23 tez ile Eğitim alanı olmuştur. Bu alanda yazılan tezlere bakıldığında, hesap verebilirlik konusunun genel olarak eğitim kuruluşlarında ve eğitim faaliyetlerinde ve özellikle eğitimciler üzerinde sorgulandığı görülmüştür. Hesap verebilirlik tezlerinin en çok yazıldığı ikinci alan ise Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanı olmuştur (burada Kamu Yönetimi ve Siyasal Bilgiler alanları ortak tutulmuş ve birleştirilmiştir). Bu alanda hesap verebilirlikle ilgili toplam 12 lisansüstü tez yazılmıştır. Bu tezlere aşağıda daha detaylı değinilecektir. Üçüncü sıradaki alan ise İşletme alanıdır. Bu alanda ise hesap verebilirlik, beklendiği üzere ticari örgütler, şirketler üzerinde sorgulanmıştır. Birer tez üretilen diğer alanlarda ise Maliye alanında hesap verebilirlik ilgili kanunda sorgulanırken, Hukuk alanında hakimlerin ve savcılarının hesap verebilirlikleri, Ekonomi alanında Merkez Bankasının hesap verebilirliği, Halkla İlişkilerde ise genel olarak hesap verebilirlik konusu sorgulanmıştır.

Genel olarak bakıldığında, hesap verebilirlik konusu Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanının dışındaki alanlarda yaklaşık 10 yıl, bu alanda ise 13 yıldır çalışılan bir konudur. 4 alan henüz bir tez yazılmış olmasına karşın, konunun 7 farklı alanda çalışılmış olması da araştırmacıların konuya karşı ilgilerinin yeterince yönelmiş olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın odak noktası olan STK'ların hesap verebilirliğine ilişkin bir çalışmanın eğitim, ekonomi, hukuk, halkla ilişkiler, maliye gibi alanlarda yazılan tezlerde işlenmemesi çok da şaşırtıcı gelmemiştir. STK'lar odağında bir hesap verebilirlik çalışmasının özellikle Kamu Yönetimi alanında çalışılmış olabileceği beklentisiyle, bu alandaki lisansüstü tezler özellikle mercek altına alınmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 2'de hesap verebilirlik üzerine bu alanda yazılan lisansüstü tezlerin türleri, odak aldıkları konular, yazarları, yayımlanma yılları ve tez numaraları gösterilmiştir.

Tablo 2: *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Alanında Yazılan Tezler*

Tez Sırası	Tez Türü	Hesap verebilirlikte Odak Aldığı Konu	Yazar	Tez Tarihi/Tez No	Yazıldığı Üniversite
1	Doktora	Kamu Yönetimi Genel	Murat Yıldırım	2006/211299	Cumhuriyet Üniversitesi
2	Yüksek Lisans	Medya	Kadir Akyüz	2006/204353	Kocaeli Üniversitesi
3	Doktora	Yerel Yönetimler	Hale Biricikoğlu	2011/302871	Sakarya Üniversitesi
4	Yüksek Lisans	Güvenlik Hizmetleri	Erdem Özcan	2011/312363	Adnan Menderes Üniversitesi
5	Yüksek Lisans	Belediyeler	Neslihan Erkoşar	2013/333772	Fatih Üniversitesi
6	Doktora	İstihbarat Örgütleri	Alper Taş	2013/356875	Polis Akademisi Başkanlığı
7	Doktora	Büyükşehir Belediye İmar Uygulamaları	Cemal Yıldız	2014/368974	Hacettepe Üniversitesi
8	Yüksek Lisans	BİMER, Sağlık Hizmetleri	Atif Çiçekli	2016/498707	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
9	Doktora	İç Güvenlik	Mehmet Özel	2016/419326	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
10	Yüksek Lisans	Kamu Denetçiliği Kurumu	Yasin Şamdan	2017/477288	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
11	Doktora	Parlamentar Hükümetler	Ümmühan Eda Bektaş	2018/524122	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
12	Doktora	Terörle Mücadele	Besim Güral	2018/531275	Polis Akademisi Başkanlığı

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Hesap verebilirlik konusu üzerine Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında yazılan tezlere bakıldığında, öncelikle tezlerin yazıldığı üniversiteler birbirlerinde farklılaşmakta olduğu görülmüştür. Yani bu konudaki tezler belirli üniversitelerde ağırlıklı olarak çalışılmamış ve farklı üniversiteler konu ile ilgili literatürün oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Çalışmaların yıl bazında, 2006 (iki çalışma) ve 2011 yılından sonraki yıllarda yoğunlaştığı bulgusu dikkat çekicidir. İlk olarak 2006 yılında hesap verebilirlik konusu gündeme gelmiş daha sonra 5 yıllık bir suskunluk dönemi yaşandıktan sonra alandaki hesap verebilirlik lisansüstü tezlerinde adeta bir patlama yaşanmıştır.

Çalışmaların 7'si doktora 5'i ise yüksek lisans tezidir. Bu durum, konuya doktora düzeyinde verilen önemin altı çizilecek nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmalarda hesap verebilirlik odağında bulunan konular da çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda hesap verebilirliğin odağına en fazla konulan konu belediyelerdir. Alanya yazılan 12 lisansüstü tezinin 3 tanesi yerel yönetim, belediye ve belediye uygulamaları üzerine yazılmıştır. Dolayısıyla “yerel yönetimlerin hesap verebilirliği” konusunun bu alanda yer bulduğu söylenebilecektir. Tezlerden 4'ü ise güvenlik, istihbarat, terörle mücadele ile ilgilidir. Söz konusu çalışmalardan hareketle alanda “güvenlik hizmetlerinde hesap verebilirlik” konusunda, Türkçe literatür oluşturmak açısından bir ilerleme kaydedildiği söylenebilecektir. 4 tez ise genel olarak kamu hizmetlerinde hesap verebilirlik konusunu irdelemektedir. Bu tezler parlamenter sistem, sağlık hizmetleri, genel kamu yönetimi ve kamu denetçiliği üzerine yazılmış tezler olarak kamu hizmetlerindeki hesap verebilirliği mikro örnekler üzerinden sorgulamaktadırlar. Geriye kalan tek tez ise hesap verebilirlik konusunu “medya” ile birlikte ele almaktadır. Bu yönüyle çalışma, belki de hesap verebilirlik konusunu bilgi, iletişim, haberleşme alanlarına sirayet ettirecek öncü çalışmalardan birisi olabilecektir.

Yukarıda sıralanan bulgulardan görüldüğü üzere hesap verebilirlik konusu, kamuda hesap verebilirlik (Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Eğitim alanında yazılan tezlerden anlaşılacağı üzere) ve özel sektörde hesap verebilirlik (İşletme alanında yazılan tezlerden anlaşılacağı üzere) olarak iki ayrı alanda Türkçe lisansüstü tezlerinde yer almıştır. Yapılan araştırmada ortaya çıkan ve bu çalışmanın ana konusunu pekiştiren en önemli bulgu ise hesap verebilirlik konusunun şu ana kadar bu veri tabanında yayımlanan lisansüstü tezlerde, sivil toplum kuruluşları

bazında hiç ele alınmamış olmasıdır. Acar'ın (2008; 2009) çalışmalarında vurguladığı üzere, sivil toplum alanında hesap verebilirlik üzerine sorulmayı bekleyen bir takım sorular ve çözümlenmeyi ya da en azından ortaya konulmayı bekleyen bir takım sorunlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar hakkında mevcut mevzuatın, uygulamanın analizine bir nebze bu çalışmada değinilmiş olsa da, bunların pratikte nasıl vücut bulduğunun araştırılması üzerine yapılacak kapsamlı tez çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bu yönüyle yapılan araştırmada ortaya çıkan bu eksikliğin özellikle Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında giderilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira sivil toplum kuruluşları da kamu yararına çalışan örgütler olarak, kamu yönetiminin bir alt çalışma alanı olarak ele alınmaktadır.

Sonuç

Çalışma kapsamında yapılan literatür taraması ve Türkiye'de yazılan lisansüstü tezler üzerinde yapılan araştırmanın ortaya koyduğu sonuca göre, hesap verebilirlik kavramı her ne kadar sosyal bilimler alanlarında son 10-15 yıldır yer edindiyse de, farklı odaklar üzerinde henüz yeteri kadar sorgulanmamıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan Türkiye'de yazılan lisansüstü tezlerde, özel sektör şirketlerinin, kamu kurumlarının hesap verebilirliklerini sorgulayan araştırma örneklerine rastlanmıştır. Diğer yandan STK'ların hesap verebilirliklerini sorgulayan herhangi bir teze rastlanmamıştır. Lisansüstü tezlerin ki özellikle doktora tezlerinin uzun bir zaman, büyük uğraş ve emekler sonucunda ortaya konulan derinlemesine çalışmalar olduğunun kabulünde ve kamu-özel sektördeki hesap verebilirliğin bu tezlerde tartışıldığının tespitinde, STK boyutunun eksikliği göze çarpmıştır.

Demokratikleşen toplumda önemli bir katılım faktörü haline gelen ulusal ve ulusüstü STK'lar, önemli büyüklükte ekonomik ve işlevsel hacimlere ulaşmışlardır. Toplumun geleneksel yönetim yapılarından bu yana süre gelen devlete karşı “ sorgulayıcılık” alışkanlığı, henüz çok etkili olmasa da STK'lara yansımaya başlamıştır. Bu sorgulayıcılığı, genel bir düzlemde temsil eden hesap verebilirlik kavramı, bu kuruluşların meşruiyetlerinin ve standartlarının belirlenmesinde önemli bir yapı taşı olacaktır. Bu kavramı sistematik bir şekilde toplum bilincine oturtmak için, bu yönde oluşan ya da oluşabilecek soru(n)ları bilmek, anlamak ve hatta çözüme ulaştırmak, büyük önem taşımaktadır. İçinde bulunulan kapitalist ortam, küreselleşme etkileri, bunların yanında gelişen

bilgi teknolojileri, internet ve kitle iletişim araçları, STK’ların hesap verebilirliğini, uygulama anlamında kolaylaştıran etkenlerdir. Devletin ve vatandaşların sorgulayıcılığı temelinde oluşacak sistematik bir “hesap verebilirlik” beklentisi, STK’ları bu yönde teşvik edecek en önemli unsur olacaktır.

Çalışmada, STK’ların hesap verebilirliği hakkında net çözüm önerileri getirilmekten ziyade, akademik olarak henüz ham sayılabilecek STK’ların hesap verebilirliği konusunda önceden ortaya konulmuş fakat lisansüstü yayınlanmış tezlerde devamı getirilmemiş bir takım soru ve sorunlar okuyucuların algısına taşınmaya abalanmış ve özellikle çalışmanın ilk bölümlerindeki yorumsamacı çıkarımlarla konunun önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de konu ile ilgili yazılan lisansüstü tezler üzerinde yapılan araştırma ve analiz sonucunda ise net bir şekilde bu konuda yapılacak geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Gelişen ve kullanımı yayılan internet ve bilgi teknolojileri ile daha kolay yürütülebilecek hesap verebilirlik mekanizmaları kurulabilecektir. Gerek toplumsal gerek ekonomik güç olarak son yıllarda gittikçe büyüyen STK’ların bir şeffaflıklarını sorgulayan ve yeni hesap verebilirlik mekanizmalarını bu odak konu üzerinde tartışan kapsamlı çalışmaların yanı sıra, işleyişte mevcut durumun nasıl olduğunu tespit edecek alan araştırmalarına da ihtiyaç olduğu açıktır.

KAYNAKLAR

- Acar, M., Guo, C. & Yang, K. (2008). Accountability when hierarchical authority is absent: views from public-private partnership practitioners. *The American Review of Public Administration*, 38, 1, 3-23.
- Acar, M. (2009). “Türkiye’nin ‘saydamlık ve hesap verebilirlik açılımı’na ihtiyacı var” *Dünya Gazetesi*.
- Acar, M. (2017). Dijital Çağda Sivil Toplum Kuruluşları: Üç Temel Soru(n). 15. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR15).
- Akyüz, K. (2006). Kamusal hesap verebilirlik ve medya. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Babaoğlu, C. (2013). Kamu Politikası Sürecinde Sivil toplum Kuruluşlarının Rolü. Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı (ed.), *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*, Ankara: Adres Yayınları, 166-187.
- Bektaş, Ü. E. (2018). Parlamenter hükümetlerin hesap verebilirliğinde yasama komisyonlarının rolü: İngiltere ve Türkiye’nin karşılaştırmalı analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Biricikoğlu, H. (2011). Yerel yönetimlerde hesap verebilirlik (Marmara bölgesi örneği). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bovens, M. (2007). Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework. *European Law Journal*, 13, 4, 447-468.
- Çiçekli, A. (2016). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve BİMER’in hesap verebilir yönetime etkisi: Van sağlık hizmetleri örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demiral, Mehmet (2007) “Türkiye’de Sosyal Sermaye Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nın Sürdürülebilir Sosyal Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü” , *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi Sayı:13*
- DPT. (2006). “Bölgesel Gelişimde Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara, www3.kalkinma.gov.tr › DocObjects › Download › oik702 (03.09.2019).
- Erkoşar, N. (2013). Belediyelerde iyi yönetim açısından hesap verebilirlik: Küçükçekmece Belediyesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gunn, Christopher (2004), *Third-Sector Development: Making Up for the Market*, Ithaca, London: Cornell University Press.
- Güral, B. (2018). Terörle mücadelede hesap verebilirlikte yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri- 90'lı yıllar ve sonrası. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Malena, C. (1995). *Working With NGO's: A Practical Guide to Operational Collaboration between The World Bank and Non-governmental Organizations*. World Bank, Operations Policy Department.
- Özcan, E. (2011). Türk Kamu Yönetiminde ve Güvenlik Hizmetlerinde hesap verebilirlik. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Özel, M. (2016). Halka karşı hesap verebilirlik bağlamında Türkiye'de iç güvenlik yönetimi: Sorunlar ve çözümler. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, T. (2008). Vakıf Üniversiteleri, Birer Sosyal Sorumluluk Projesi Ürünüdür. *Çankaya Üniversitesi Gündem Dergisi*, 29, 67-72.
- Şamdan, Y. (2017). Türk kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik bağlamında kamu denetçiliği kurumu: Karaman ilinde bir araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taner, A. (2012). Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Arayışları ve Hesap Verme Sorumluluğuna Etkileri. *Sayıştay Dergisi*, 85, 27-50.
- Taş, A. (2013). İstihbarat örgütlerinin demokratik yönetimi ve hesap verebilirliği: Türkiye örneği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, M. (2006). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve şeffaflık (1980 sonrası Türkiye örneği). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, C. (2014). Büyükşehirlerde imar uygulamalarında hesap verebilirlik. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.